

Trosopplæring og konfirmasjon med like muligheter for alle

KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

**Trosopplæring og konfirmasjon
med like muligheter
for alle**

Trosopplæring og konfirmasjon med like muligheter for alle

ISBN 978-82-7991-218-7

Opplag 1000, november 2013

Layout og design

Hilde Kristin Klungrehaug, KA

Utgivere: KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon
og Kirkerådet

Bestilles hos KA: www.ka.no

Forord

Situasjonsbeskrivelse

Mange barn og unge har i dag behov for individuell tilrettelegging grunnet funksjonsnedsettelse knyttet til syn, hørsel, bevegelse, forståelse, følsomhet for miljøpåvirkning, vansker med konsentrasjon, utfordrende adferd, vansker med deltakelse eller tilstedeværelse i en gruppe osv. Uten individuell tilrettelegging vil det derfor være umulig for mange å delta på en tilfredsstillende måte i trosopplæring og konfirmasjon, samtidig som det vil skape en vanskelig arbeidssituasjon for ansatte og frivillige.

Et felles ansvar

Den norske kirke er forpliktet til å gi barn og unge like muligheter for deltakelse i trosopplæring og konfirmasjonsundervisning (jf. Plan for trosopplæring GUD GIR – VI DELER). Bispedømmeråd, kirkelig fellesråd, menighetsråd, biskop, prost og kirkeverge har alle et felles ansvar for å sikre at denne forpliktelsen blir oppfylt.

Kirkens forpliktelse er både begrunnet i norsk lovverk og i kirkens læregrunnlag. Denne forpliktelse er videre konkretisert og synliggjort i kirkens visjoner, planer og enkeltuttalelser vedtatt av Kirkemøtet og Kirkerådet. Kommunene, som med basis i kirkeloven § 15 skal bevilge penger til de kirkelige formål, er forpliktet på det samme lovverk.

Konfirmasjonsundervisning inngår nå som en del av trosopplæringen. Når vi likevel bruker trosopplæring og konfirmasjon i dette heftet, er det for å synliggjøre at finansieringen av trosopplæringen generelt og konfirmasjonsundervisningen spesielt er forskjellig.

Fra forpliktelse til forsvarlig praksis

Skal alle barn og unge få like muligheter til å delta, kan det være nødvendig å omprioritere arbeidsoppgavene for

ansatte og tilføre lokalmenigheten ressurser i form av personell og hjelpemidler, samtidig som det må tas grep for å gjøre lokaler og uteområder universell utformet.

Skal kirken lykkes med å skape like muligheter for alle barn og unge, er det samtidig nødvendig med god dialog og samhandling både med foresatte og kommunale myndigheter. Dette hefte har som målsetting å konkretisere det ansvaret de enkelte instansene har for å få til en forsvarlig praksis.

Målgruppen for heftet er derfor først og fremst alle med lederansvar i lokalmenigheten: biskop, prost og kirkeverge og ledere av bispedømmeråd, kirkelig fellesråd og menighetsråd. Det er et ledelsesansvar å sørge for at prester, kateketer, trosopplæringsmedarbeidere, diakoner og kirke-musikere/organister får mulighet til å oppfylle kirkens forpliktelse ovenfor barn og unge med behov for individuell tilrettelegging. Det er også et lederansvar å sørge for at alle som ønsker det, får mulighet til å delta i den lokale kirkes trosopplæring og konfirmasjonstid, ut fra egne forutsetninger.

Heftet er i hovedsak skrevet av Tor Ivar Torgauten (Borg bispedømme). I tillegg har Bente Vangdal Espenes (KA), Øystein Dahle (KA) og Kjersti Kolbjørnsrud (Kirkerådet) bidratt. Presteforeningen, Diakonforbundet og Kirkelig undervisningsforbund har kommet med verdifulle innspill i arbeidet med heftet.

Helga Haugland Byfuglien
Preses i Den norske kirke

Frank Grimstad
Administrerende direktør i KA

Jens-Petter Johnsen
Direktør i Kirkerådet

INNHold

1. Likeverdig deltakelse	
- i kirkens visjoner og planverk	7
1.1. Strategier og uttalelser.....	7
1.2. Planer	8
1.2.1. Plan for trosopplæring	8
1.2.2. Plan for diakoni.....	10
2. Med rettigheter følger forpliktelse	11
2.1. Rett til likebehandling.....	11
2.1.1. Lovens formål	11
2.1.2. Direkte diskriminering	12
2.1.3. Indirekte diskriminering:.....	13
2.1.4. FNs standardregler	13
2.1.5. FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne.....	14
2.2. Rett til religionsfrihet	14
2.3. Sammenliknbare lover	15
3. Kirkens ansvar.....	17
3.1. Menighetsrådets ansvar	17
3.2. Fellesrådets ansvar	18
3.2.1. Ansvar for lokaler - universell utforming	18
3.2.2. Ansvar for utstyr og materiell	19
3.2.3. Statlig tilskudd til trosopplæring i menighetene	19
3.2.4. Andre tilsatte i fellesrådet.....	20
3.3. Ansvar for pedagogisk personell.....	20
4. Kommunens og fylkeskommunes ansvar.....	22
4.1. Personlig assistanse.....	22
4.1.1. Lovbestemmelser	22
4.2. Kommunens plikt til å bistå med hjelpemidler	24
4.3. Fylkeskommunens ansvar for tilrettelagt transport.....	25

5. Kommunikasjon.....	27
5.1. Informasjon til foresatte	27
5.2. Informasjonsstrategi	28
5.3. Kartlegging av behov	28
5.3.1. Kartleggingsprosessen	28
5.3.2. Samarbeid om kartleggingen.....	29
5.3.3. Prosedyren ved søknad om personlig assistanse	30
5.3.4. Behandling av sensitive opplysninger	30
6. Kunnskap.....	32
6.1. Behov	32
6.2. Kompetanse	32
7. Litteraturliste.....	34
Anbefalt grunnlitteratur	34
Lovverk	34
Rundskriv.....	35
Planverk.....	35

1. Likeverdig deltakelse - i kirkens visjoner og planverk

Universell utforming er en grunnleggende målsetting for hele samfunnet. Samtidig trenger noen barn og unge individuell tilrettelegging og mer ressurser for å få et likeverdig tilbud. Når Den norske kirke setter individuell tilrettelegging på dagsorden, og synliggjør dette så tydelig i sine strategier og visjoner, er dette ut fra en klar forståelse av at dette er en «må» oppgave, og ikke en «kan» eller «bør» oppgave. Kirkens forpliktelse til å legge forholdene til rette slik at alle barn og unge får like muligheter til å høre til og delta i kirkens fellesskap ligger som et bakteppe for kirkens arbeid. Samtidig er det ikke plikten som er drivkraften i arbeidet, men et oppriktig ønske om å gi god hjelp og ta kloke og gode valg – slik at alle får lik mulighet til deltakelse.

1.1. Strategier og uttalelser

Kirkemøtet har konkretisert kirkens forpliktelse i sine strategier og synliggjort dette i planene for henholdsvis diakoni, trosopplæring og kirkemusikk. Også innen kirkens kultursatsning er tematikken med som et tverrgående perspektiv.

«Menneskeverd og menneskerettigheter» og «tilrettelegging for og inkludering av mennesker med fysiske funksjonshemninger og utviklingshemninger» er to av flere tverrgående perspektiv som kirken arbeider etter og som skal ligge til grunn for virksomheten. Disse perspektivene skal også synliggjøres i og prege det lokale planarbeidet.

Visjonsdokumentet *I Kristus, nær livet*, som ble vedtatt på Kirkemøtet 2008, understreker at kirken skal legge til rette for et fellesskap der alle kan delta og vise omsorg gjennom nestekjærlighet og inkluderende fellesskap. Det heter videre at menighetsfellesskapene skal være åpne og inkluderende og skal aktivt hjelpe til med å styrke fellesskap og nettverk i lokalsamfunnet.

I november 2009 vedtok Kirkerådet uttalelsen *Den norske kirkes betjening av mennesker med utviklingshemning. Likeverd, inkludering, tilrettelegging* (sak KR 57/2009). Denne uttalelsen bekrefter retten mennesker med utviklingshemning har til å delta på en likeverdig måte i kirkens fellesskap.

Kirkemøtet gav i KM sak 9/12 sin tilslutning til uttalelsen. Selv om uttalelsen spesifikt nevner mennesker med utviklingshemning, er uttalelsen en veiviser for hvordan Den norske kirke skal være inkluderende for alle, jf. ordlyden i punkt 1:

Alle mennesker skal ha samme mulighet til å delta og høre til i den lokale kirkes fellesskap som likeverdige medlemmer, uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon. Kirkemøtet slutter seg til den prinsipielle forståelsen som kommer til uttrykk i Kirkerådets uttalelse *Den norske kirkes betjening av mennesker med utviklingshemning. Likeverd, inkludering og tilrettelegging* (sak 57/2009). Kirkemøtet ber om at denne uttalelsen legges til grunn for arbeidet i lokalmenigheten, og at dette området synliggjøres i menighetenes og bispedømmenes planer og rapporter. Kirkemøtet framholder dessuten at anliggendet i *Strategiplan for samisk kirkeliv* om rett til eget språk og kultur må realiseres også for mennesker med utviklingshemning innen den samiske befolkning.

1.2. Planer

1.2.1. Plan for trosopplæring

Plan for trosopplæring i Den norske kirke *Gud gir - vi deler* (2010), har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som

- vekker og styrker kristen tro
- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.

Planen sier klart og tydelig at trosopplæringen må være inkluderende, stedefen og tilrettelagt, slik at alle kan delta (s. 7). I dette ligger at alle barn og unge skal gis en reell mulighet til å delta ut fra egne forutsetninger. Dette utfordrer menighetene til å legge til rette for en mangfoldig og variert trosopplæring både når det gjelder innhold og metodevalg.

Konkret vil dette si at alle som trenger individuell tilrettelegging for å kunne delta på en god og meningsfylt måte, skal få de nødvendige ressurser som gjør dette mulig.

I kapittel 4 står det om bredden og mangfoldet av barn og unge:

Trosopplæringen skal rette seg mot bredden av årskullene og være tilrettelagt for den enkelte, uavhengig av funksjonsevne, livssituasjon, kjønn og etnisk bakgrunn. Barn og unge har rett til medvirkning. En kartlegging av hvem barn og unge i menigheten er og hva som er betydningsfullt for dem og deres familier, er viktige forutsetninger for å kunne gi et relevant tilbud som har appell og dybde.

En trosopplæring for alle innebærer at barn og ungdom med nedsatt funksjonsevne eller utviklingshemning opplever tilhørighet og får mulighet til aktiv deltakelse i fellesskapet. Dette gjelder også barn og ungdom som ikke har synlige vansker, men som lever i en vanskelig hjemmesituasjon eller har sosiale, psykiske eller kognitive vansker. Dette krever et fellesskap preget av gjensidighet og deltakelse, der alle får utfolde seg som hele mennesker på sin måte. En tilpasset trosopplæring for alle uttrykker det bærende menneskesyn som reformen preges av (*Gud gir – vi deler* s. 18 – 19.)

Kapittel 6 inneholder ulike dimensjoner som skal inkluderes i menighetens trosopplæring. Deriblant skal menighetenes planer inneholde strategier for hvordan inkludering og tilrettelegging kommer til uttrykk i menighetens trosopplæring, se *Gud gir – vi deler* s. 28 – 29.

1.2.2. Plan for diakoni

Plan for diakoni i Den norske kirke (2008) definerer diakoni på følgende måte: «Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende felleskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet».

I diakoniplanens målsetting for kirkens arbeid med inkluderende fellesskap heter det i punkt 1: «Menighetens fellesskap er åpne og inkluderende». Under punktet «Viktige arbeidsområder», underpunkt «Fellesskapsbygging», heter det: «Det må arbeides systematisk med å legge til rette forholdene slik at mennesker med funksjonshemming kan delta på linje med andre». Mulighet for deltagelse for alle, handler også om kamp for rettferdighet og nestekjærlighet (jf. punkt 4.4).

2. Med rettigheter følger forpliktelse

Kirkelovens formål er «å legge forholdene til rette for et aktivt engasjement og en stadig fornyelse i den evangelisk-lutherske folkekirke i Norge». Intensjonen til loven er å legge gode rammevilkår slik at den lokale kirke skal kunne oppfylle dette. Kirkeloven er ikke kirkens eneste lovgrunnlag. Øvrige lover som gir norske borgere spesifikke rettigheter, vil sammen med kirkeloven legge premissene for arbeidet i lokalmenigheten. I denne sammenhengen vil vi trekke fram diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, menneskerettighetsloven og konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Disse lovene og denne konvensjonen gir den enkelte borger rettigheter som kirken er forpliktet til å følge opp. Den lokale menighet må derfor sikre at kirkens arbeid er i samsvar med dette. I praksis innebærer det at alle barn og unge, uavhengig av funksjonsevne, skal gis like muligheter til å delta i trosopp-læring og konfirmasjon.

2.1. Rett til likebehandling

Personer med nedsatt funksjonsevne har en rett til likebehandling. Dette følger av lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven).

2.1.1. Lovens formål

Formålet for loven er formulert slik (§ 1):

Lovens formål er å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Loven skal bidra til nedbygging av samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes.

Loven gjelder på alle samfunnsområder med unntak av familieliv og andre forhold av personlig karakter.

Forbud mot diskriminering er formulert slik (§ 4):

«Direkte og indirekte diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt».

2.1.2. Direkte diskriminering

Direkte diskriminering defineres slik: «Med direkte diskriminering menes at en handling eller unnlattelse har som formål eller virkning at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne blir behandlet dårligere enn andre blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon.»

Direkte diskriminering kan for eksempel være at barn og unge med nedsatt funksjonsevne blir nektet adgang til eller bortvises fra arrangementer grunnet deres funksjonsevne. Det vil også være direkte diskriminering når hovedarrangementet legges på steder og i lokaler som gjør at mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke har mulighet for å delta. At det er handlingen eller unnlattelsens virkning som er avgjørende, betyr også at det ikke er noe krav om at den ansvarlige med vilje eller uaktsomhet har diskriminert noen.

Når menighetens tilrettelegging av trosopplæring og konfirmasjon er av en slik art at barn og unge med nedsatt funksjonsevne i praksis blir behandlet dårligere enn andre, eller ikke får samme muligheter til å delta som andre, kan dette forstås som direkte diskriminering og dermed rammes av loven.

Alternative opplegg som er tilpasset den enkeltes behov, rammes ikke av loven. Loven er ikke til hinder for at det lages alternative opplegg som tilpasses den enkeltes kapasitet/forutsetninger. Et eksempel på dette kan være å ha fullgode alternative opplegg i forbindelse med gjennomføring av Tårnagenthelgene. Det vil ikke være etter lovens intensjon å måtte avlyse tårnagentopplegget fordi noen av deltakerne ikke har mulighet for å komme seg opp i tårnet. Når menigheten har gode alternativ nede i kirken, vil det ikke være brudd på loven.

2.1.3. Indirekte diskriminering:

Indirekte diskriminering defineres slik i § 4, 3. avsn.: «Med indirekte diskriminering menes enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlattelse som fører til at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne stilles dårligere enn andre».

Når en menighet har et opplegg for trosopplæring og konfirmasjon som i praksis virker slik at barn og unge med nedsatt funksjonsevne ikke får samme mulighet som andre, vil dette være indirekte diskriminering og rammes av loven.

Indirekte diskriminering kan være at det ikke tas initiativ til å bestille tegnspråktolk når det er behov for dette, at det ikke tas initiativ for å få på plass ledsager når dette er nødvendig, eller at undervisningen er av en slik art at mennesker med utviklingshemning ikke har mulighet for å ta imot det budskap som formidles.

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles, anses ikke som diskriminering. Dette kan være at det gis «en til en undervisning» eller undervisning i gruppe, for å kunne gi et best mulig tilbud til dem som har behov for individuell tilrettelegging.

Om trosopplæringen eller konfirmasjonsforberedelsen gjennomføres på en slik måte at det er i strid med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, kan dette påklages til Likestillings- og diskrimineringsombudet.

2.1.4. FNs standardregler

FNs standardregler har et eget punkt om religion: «Statene skal oppmuntre tiltak som gir mennesker med funksjonshemming mulighet til å delta på like vilkår i det religiøse liv i det samfunn de tilhører» (regel 12 Religion). FNs standardregler har form av en rekommandasjon

(anbefaling). En rekommandasjon er en ikke-bindende rettsakt («soft law») som henstiller landene til å etterleve rettsaktens innhold, uten at de juridisk er forpliktet til dette. Rekommandasjoner inkluderer ofte oppfordring om regelmessig rapportering om hvordan henstillingene er blitt fulgt opp i de enkelte land. Enkelte rekommandasjoner, men langt fra alle, innlemmes i EØS-avtalen som rettsakter partene skal ta hensyn til.

Standardreglene utgjør derfor en politisk, men ingen rettslig forpliktelse. I Norge har regjeringen i sine handlingsplaner henvist til standardreglene og presisert sin politiske og moralske forpliktelse til å gi standardreglene gjennomslag. Reglene vil derfor også være førende for arbeidet i Den norske kirke.

2.1.5. FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne

FNs konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne, vedtatt av generalforsamlingen i 2006, slår fast at de alminnelige menneskerettigheter skal gjelde også for mennesker med nedsatt funksjonsevne. De som ratifiserer konvensjonen, påtar seg «å treffe alle lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak som er nødvendige for å virkeliggjøre de rettigheter som er nedfelt i denne konvensjon». Virkemidlene presiseres nærmere i de enkelte artiklene i konvensjonen.

Norge undertegnet konvensjonen sammen med 80 andre land i EU i 2007 og ratifiserte konvensjonen i 2013. Ratifisering betyr at avtalepartene, det vil si de nasjonene som har undertegnet, påtar seg en folkerettslig forpliktelse til å etterleve konvensjonens bestemmelser.

2.2. Rett til religionsfrihet

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon som fra 1999 er norsk lov gjennom menneskerettsloven, sier i artikkel 9:

Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og så vel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse.

Gjennom *Den europeiske menneskerettskonvensjon* garanterer den norske stat religionsfrihet for alle sine innbyggere. Staten garanterer ikke bare at ingen innbyggere skal bli forfulgt for sin tro eller sitt livssyn, men også at alle skal ha mulighet til å utøve sin tro og sitt livssyn. Dette vil i praksis si at det er samfunnets oppgave både å ta bort samfunns-kapte hindringer som gjør at enkeltpersoner ikke får mulighet til å utøve sin tro eller sitt livssyn, og å legge til rette for like muligheter for tros- og livssynsutøvelse.

Artikkel 9 i menneskerettighetskonvensjonen må forstås slik at barn og unge har en lovfestet rett til å kunne delta i trosopplæring og konfirmasjon, i gudstjenesteliv og i den lokale kirkens fellesskapsgrupper, uavhengig av funksjons-evne og behov. Nødvendig bistand for å kunne utøve sin tro vil derfor være en del av trosfriheten. Dette understrekes også i Helse- og omsorgsdepartementets rundskriv I – 06/2009 *Rett til egen tros- og livssynsutøvelse*.

2.3. Sammenliknbare lover

I følge opplæringsloven har skolen plikt til å tilrettelegge undervisningen. Dette innebærer at opplæringen skal tilpasses evnene og forutsetningene til den enkelte. Elever som ikke har eller kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har rett til spesialundervisning, jf. § 1-3 og § 5-1. Også barn under opplæringspliktig alder som har særlige behov for spesialpedagogisk hjelp, har rett til slik hjelp, jf. § 5-4 andre og tredje og § 5-5 andre ledd.

Opplæringsloven gjelder ikke for trosopplæring eller konfirmasjon, men kun for skoleverket. De hensyn som begrunner og har presset frem behovet for disse reglene i opplæringsloven, gjør seg imidlertid på samme måte gjeldende på trosopplæringsfeltet.

3. Kirkens ansvar

3.1. Menighetsrådets ansvar

Menighetsrådets ansvar er regulert i kirkeloven § 9:

Menighetsrådet skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i soknet, særlig at Guds ord kan bli rikelig forkynt, døpte gis dåpsopplæring, barn og unge samlet om gode formål og legemlig og åndelig nød avhjulpet.

Menighetsrådet har ansvar for at kirkelig undervisning, kirkemusikk og diakoni innarbeides og utvikles i soknet.

Menighetsrådets ansvar ut fra kirkeloven § 9 omfatter også ansvar knyttet til trosopplæringen og konfirmasjonstiden. Plan for trosopplæring utdyper dette:

Menighetsrådet har ansvar for virksomheten i soknet; for barne- og ungdomsarbeidet, diakoni, undervisning og kirkemusikk (kirkeloven § 9). Menighetsrådet har ansvar for å utarbeide og gjennomføre en lokal plan for trosopplæring.

Denne planen skal godkjennes av biskop, og den må revideres en gang i løpet av menighetsrådets valgperiode for å ivareta fornyelse og utvikling. Nye menighetsråd må gjøre seg kjent med menighetens lokale plan for trosopplæring (s. 40, 5. avsnitt).

Konfirmasjonstiden er her en del av trosopplæringsplanen.

Menighetsrådet har ansvaret for å sikre at planer og tiltak er tilrettelagt for barn og unge med særskilte behov, slik at alle får mulighet til å delta ut fra sine forutsetninger. Dette må synliggjøres i menighetsrådets vedtak i trosopplærings- og andre planer. Skal barn og unge få en god trosopplærings-tid, der de blir sett og får en personlig relasjon, vil det være

behov for frivillig innsats og et aktivt diakonalt arbeid. Menighetsrådet har et grunnleggende ansvar for å legge til rette for at alle opplever seg ivaretatt og sett, og for at frivillig innsats og menighetens ressurser for øvrig støtter opp under de gode løsningene.

3.2. Fellesrådets ansvar

Fellesrådets grunnleggende ansvar er å sørge for økonomi, administrasjon, tilsatte og kirkebygninger, slik at menighetene har gode rammevilkår for arbeidet. Like muligheter for deltakelse for alle vil være et gjennomgående mål for alt arbeid i regi av fellesrådet. Fellesrådets ansvar er i kirkeloven avgrenset til bestemte områder/oppgaver i soknene, og fellesrådets oppgaver begrenses i stor grad av de midler det får fra kommunen og/eller staten. Punktene nedenfor tar for seg de områdene hvor tilrettelegging for likeverdig deltakelse for alle på en særlig måte aktualiseres innenfor fellesrådets ansvarsområde.

3.2.1. Ansvar for lokaler - universell utforming

Fellesrådet er ansvarlig for drift og vedlikehold av kirkebygg og for andre lokaler til bruk ved konfirmasjon, jf. § 14 i kirkeloven. Fellesrådet har dermed ansvar for bygg og lokaler til bruk av allmennheten og omfattes derfor av plikten til universell utforming.

Kirkelig fellesråd skal derfor vurdere behovet for og sørge for gjennomføring av nødvendige tiltak for tilrettelegging av kirkebygg og lokaler til konfirmasjons- og trosopplæring. Kostnadene til universell utforming av kirkebygg er en del av det finansielle ansvaret som kommunen har i henhold til § 15 i kirkeloven. Utgifter til universell utforming av bygg bør synliggjøres i fellesrådets årlige budsjettforslag til kommunen.

Tilrettelegging av kirkebygg kan medføre inngrep i kirkebygget som forutsetter godkjenning fra biskopen. Noen tiltak på kirkebygg vil kunne være problematiske av hensyn

til bl.a. byggets kulturminneverdi. Både Riksantikvaren og Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA) kan gi råd om gode løsninger for tilrettelegging av kirker som tar hensyn til byggets kulturminneverdier.

3.2.2. Ansvar for utstyr og materiell

I følge kirkeloven § 14 g har kirkelig fellesråd ansvar for «anskaffelse av lokaler, utstyr og materiell til konfirmasjonsopplæring», og i følge § 15 e skal kommunen utrede disse utgiftene etter budsjettforslag fra fellesrådet. Kommunen har det økonomiske ansvaret for at fellesrådets forpliktelser oppfylles, mens fellesrådet har det utøvende ansvaret.

Ansvaret for tilrettelagte lokaler, utstyr og materiell til konfirmanter med særskilte behov, utdypes i Rundskriv V-5 2002 fra Kultur- og kirke departementet:

Når det gjelder konfirmasjonsopplæring har kommunen et særskilt ansvar for å sørge for hensiktsmessige lokaler, utstyr og materiell, og for at en forsvarlig tilrettelagt konfirmasjonsopplæring også for konfirmanter med funksjonshemming ikke forutsetter egenbetaling for konfirmanter/foresatte.

Dette vil i praksis si at fellesrådet er ansvarlig for å synliggjøre ovenfor kommunen de nødvendige utgiftene en forsvarlig konfirmantundervisning for konfirmanter med nedsatt funksjonsevne innebærer. I dette ligger universell utforming av lokalet, særskilte hjelpemidler og utstyr og tilpasset materiell.

3.2.3. Statlig tilskudd til trosopplæring i menighetene

Staten gir et særskilt tilskudd til trosopplæring i Den norske kirke. Det er fellesrådet som mottar midlene til trosopplæring i soknene innenfor kommunen. Fellesrådet er arbeidsgiver for tilsatte i trosopplæringen og har ansvar for hvordan midlene disponeres, bl.a. for fordelingen mellom lønn og driftsutgifter. Det er også fellesrådet som avgjør hvor mye midler som skal fordeles ut til menighetsrådene.

Midlene skal dekke selve trosopplæringen. I kostnadene for trosopplæring skal det også tas hensyn til tilrettelegging av trosopplæringen for barn og unge med nedsatt funksjonsevne.

Fellesrådet skal, i tråd med tildelingsbrevet fra bispedømmerådet og vedtatt lokal plan for trosopplæring, sikre at trosopplæringen blir tilrettelagt for alle, uavhengig av nedsatt funksjonsevne. Dette kan bl.a. bety styrket pedagogisk personell eller annen tilrettelegging. Fellesrådet bør henvende seg både til kommunen og bispedømmerådet dersom det har de helt spesielle utfordringer ved at en akseptabel tilrettelegging påfører fellesrådet uforholdsmessig store utgifter.

Som arbeidsgiver for de tilsatte innen trosopplæring, må fellesrådet vurdere behovet for kompetanseutvikling, veiledning m.v. slik at de tilsatte gis gode forutsetninger for et tilrettelagt pedagogisk tilbud for alle, jf. *Hovedtariffavtalen* 3.3 Kompetanse – læring og utvikling.

3.2.4. Andre tilsatte i fellesrådet

Som arbeidsgiver for diakoner, kirkemusikere, kateketer og andre lokalt tilsatte, vil fellesrådet ved kirkevergen ha et overordnet ansvar for å disponere tilgjengelig personell slik at alle barn og unge får mulighet til et tilpasset kirkelig tilbud i menighetene.

3.3. Ansvar for pedagogisk personell

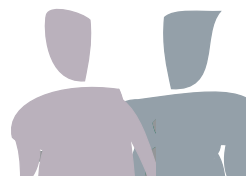
I følge tjenesteordning for menighetsprester § 2 b skal presten «forvalte Ord og sakrament slik at kristen tro og kristent liv fremmes i menigheten ved bl.a. å utføre dåps- og konfirmasjonsopplæring». Prestetjenesten er derfor sentral i gjennomføringen av trosopplæringen og konfirmasjonsundervisningen. I følge tjenesteordning for kateketer § 2 leder kateketen menighetens undervisningstjeneste. I henhold til § 3 er «kateketen forpliktet på de planer og prioriteringer menighetsrådet fastsetter i samråd med kirkelig

fellesråd, innenfor de planer og programmer som er fastsatt for undervisningstjenesten i Den norske kirke». De to arbeidsgiverlinjene må samarbeide om omfanget av den enkelte medarbeiders deltakelse for å imøtekomme særskilte behov.

Dette vil innebære at både prest og kateket har et felles ansvar for at tros- og konfirmasjonsopplæringen er tilrettelagt for alle med ulike behov og forutsetninger. Der det ikke er kateket/trosopplæringsansvarlig, har presten hovedansvaret for konfirmasjonsundervisningen. Der det er kateket/trosopplæringsansvarlig må hovedansvaret avklares mellom prost og kirkeverge. Det vil uansett være nødvendig at prest og kateket samarbeider om dette. Ansvarsfordelingen må sees i lys av den lokalt avtalte arbeidsfordelingen.

Ved behov for styrket pedagogisk personell i trosopplæringen og konfirmasjonstiden, må prosten og kirkevergen vurdere om det er mulig å omdisponere personell eller om det er behov for ekstra ressurser. Det må også utredes om det er mulig å omprioritere de ansattes arbeidsoppgaver innenfor et samarbeidsområde. Ved å omfordele personell og oppgaver kan en ofte finne gode løsninger.

Når det enkelte ganger er behov for å tilføre ytterligere personellressurser, må kirkelig fellesråd og bispedømmerrådet ha en dialog om organisering og finansiering. Prosten og kirkevergen har i samarbeid et felles ansvar. Behov for styrket pedagogisk personell vil særlig være aktuelt der det er nødvendig å ha «en til en»- eller gruppeundervisning og ved behov for særskilt kompetanse.

4. Kommunens og fylkeskommunes ansvar

Kommunen er, som tidligere nevnt, økonomisk ansvarlig for fellesrådets forpliktelser, jf. kirkeloven § 14 g og § 15 e. I tillegg har kommunen, i henhold til helse- og omsorgstjenesteloven, ansvar for å dekke utgifter til personlig assistanse for dem som har behov for dette og for å sørge for nødvendige hjelpemidler fra NAV hjelpemiddelsentral.

4.1. Personlig assistanse

Når barn og unge med nedsatt funksjonsevne har behov for personlig assistanse, herunder praktisk bistand, for å kunne delta i trosopplæring og konfirmasjonsundervisning, er det kommunen som er ansvarlig for å finansiere nødvendig personlig assistanse. Helse- og omsorgstjenesteloven skal utløse ressurser slik at de nødvendige behov for personlig assistanse dekkes. Dette gjelder både under konfirmasjonstiden og i trosopplæringen.

4.1.1. Lovbestemmelser

Helse- og omsorgstjenesteloven § 1-1 understreker at formålet med loven bl.a. er å:

- forebygge, behandle og tilrettelegge for mestring av sykdom, skade, lidelse og nedsatt funksjonsevne (1),
- fremme sosial trygghet, bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer (2)
- og sikre at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre (3).

I følge § 3-1 i loven omfatter kommunens ansvar alle pasienter- og brukergrupper, herunder personer med somatisk eller psykisk sykdom, skade eller lidelse, rusmiddelproblem, sosiale problemer eller nedsatt funksjonsevne. For å oppfylle sitt ansvar skal kommunen, i følge § 3-2, tilby bl.a. personlig assistanse, herunder praktisk bistand og opplæring og støttekontakt.

Deltakelse i trosopplæring, herunder også konfirmasjonsopplæring, hører naturlig innenfor de aktivitetene hvor kommunen skal yte helse- og omsorgstjenester i form av personlig assistanse, som for eksempel praktisk bistand og støttekontakt. Dette konkretiseres i to rundskriv fra Helse- og omsorgsdepartementet. I rundskriv I– 5/2007 *Aktiv omsorg* som framholdes det at «dagligvets gjøremål også må forstås som i så stor grad som mulig å ta del i hverdagslivets opplevelser og aktiviteter, opprettholde kontakt med familie og sosiale nettverk, være fysisk aktiv, holde seg orientert og være aktiv med utgangspunkt i egne engasjement og interesser». I rundskriv I – 6/2009 *Rett til egen tros- og livssynsutøvelse* understrekes det at den som er avhengig av praktisk og personlig bistand fra den kommunale helse- og omsorgstjenesten, skal få ivaretatt sine muligheter til egen tros- og livssynsutøvelse.

Når personlig assistanse er nødvendig for å oppnå likeverdig deltagelse i trosopplæringen i tros- eller livssynsamfunn, vil det være kommunene, med utgangspunkt i helse- og omsorgsloven, som har ansvar for å finansiere dette. Dette vil alltid være behovsprøvd og må sees i sammenheng med individuell plan. Barn og unge som trenger personlig assistanse, skal derfor ikke måtte velge bort annen fritidsaktivitet om de også vil delta i trosopplæring.

Det er den som har behov for personlig assistanse og dennes foresatte, som i utgangspunktet må søke kommunen om dette for deltagelse i trosopplæring og konfirmasjon. Det anbefales at kirkelig fellesråd har en dialog med kommunen for å finne gode ordninger. Ofte vil det være nødvendig at fellesrådet bistår i søknadsprosessen. Skulle kommunen gi avslag på søknad om nødvendig ledsager eller støttekontakt, anbefales det at saken bringes inn for fylkesmannen som klageorgan og tilsynsmyndighet. Se også punkt 5.3.3.

Kommunenes praksis er ofte forskjellig. I dialogen med kommunen må fellestrådet understreke følgende:

- Det er det offentlige ansvar å legge til rette for at barn og unge med nedsatt funksjonsevne får mulighet til å delta i trosopplæring og konfirmasjon på linje med andre på samme alder. Kirken, på sin side, har ansvar for innholdet og den pedagogiske tilretteleggingen.
- Kommunenes bistand skal være behovsprøvd og individuelt basert. Når barn og unge også deltar i annen aktivitet, kan kommunen ikke henvise til at det er den enkelte som må prioritere ut fra innvilget bistand.
- I tillegg til trosopplæring vil det også være behov for bistand til å kunne være med i markeringer av høytidene og i seremonier familien normalt deltar i.

4.2. Kommunens plikt til å bistå med hjelpemidler

Personlige hjelpemidler som er nødvendig for likeverdig deltakelse, vil normalt dekkes av NAV hjelpemiddelsentral. Hjelpemiddelsentralen kan bistå med utstyr og andre typer hjelpemidler, og finnes i hvert fylke. Ordningen er slik at det er den enkeltes foresatte som henvender seg til hjelpemiddelsentralen. Ofte vil familien ha en kontakt med hjelpemiddelsentralen allerede. Rett til hjelpemidler er regulert i folketrygdloven §§ 10-16 og 10-17.

For å få oversikt over hjelpebehovet, er en dialog med foresatte i forkant av den enkeltes deltakelse helt nødvendig. Kirkelig fellestråd har også et ansvar for å bistå familien i prosessen med å framskaffe de hjelpemidlene som skal til for at den det gjelder kan delta i trosopplæringen.

NAV hjelpemiddelsentral skal bidra til å kompensere gapet mellom universell utforming og den enkeltes mulighet til likeverdig deltakelse.

Hjelpemidlene fra hjelpemiddelsentralen er individuelt basert. Hvilke tjenester sentralen eventuelt kan bidra med avklares i samtale mellom sentralen og dem dette gjelder. Mulig hjelp kan for eksempel være hørselshjelpemidler, kommunikasjonshjelpemidler, synshjelpemidler, transportabel teleslynge, tegnspråktolk, toalettforhøyer, blindeskript-printer, talemaskin, støtte til pedagogisk programvare og transport. Barn og unge som allerede har nødvendige hjelpemidler, vil kunne gjøre bruk av disse ved deltakelse i trosopplæringen.

Alle opplysningene om NAV hjelpemiddelsentral finnes for øvrig på nettet.

4.3. Fylkeskommunens ansvar for tilrettelagt transport

Det er fylkeskommunene som har ansvar for å tilby tilrettelagt transport for mennesker med nedsatt funksjonsevne (TT-ordningen). Tilbudet gjelder for personer som ikke kan benytte ordinær kollektivtransport. I de fleste fylkeskommunene gjennomføres disse transportene med drosje. Det er fylkeskommunene som fastsetter standarden i tilbudet samt egenandeler mv. Dette innebærer at tilbudet varierer fra fylkeskommune til fylkeskommune.

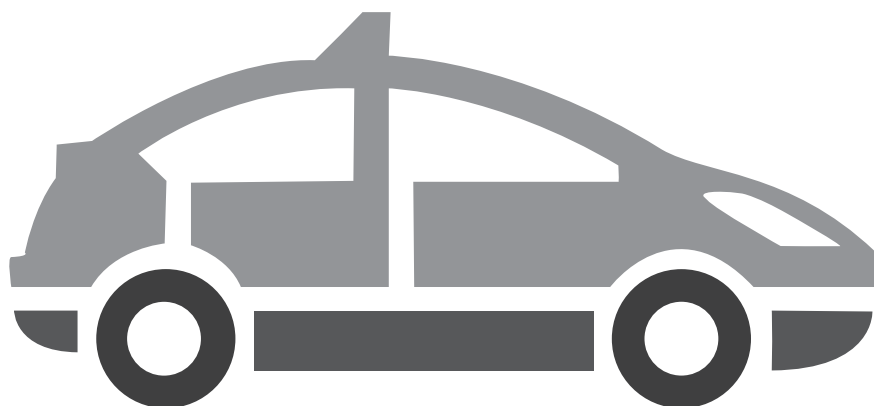
Tilbudet innebærer at søker, etter en søknadsprosess, kan tildeles et TT-kort. TT-kortet kan benyttes som betalingsmiddel i drosje og anvendes ved fritidsreiser. Trosopplæring, herunder konfirmasjon, er en aktivitet som kan inngå i de reisene hvor TT-kort benyttes.

Formålet med TT-ordningen er å bidra til at mennesker med nedsatt funksjonsevne som ikke kan reise kollektivt, skal ha et transporttilbud til fritidsreiser. Ordningen er avhengig av den enkeltes behov for transport, slik at TT-kortet fylles opp med så mange penger som brukerens behov for transport er vurdert til.

Selv om det er de foresatte som selv må søke om personlig

assistanse, hjelpemidler fra hjelpemiddelsentralen og/eller TT-kort fra kommunen, tilsier kirkelovens formål at fellesrådet bistår familier med konfirmanter med særskilte behov i en slik søkerfase, se kap. 5.3.3.

Når fylkeskommunen ikke gir transportstøtte og det likevel er behov for transport, bør det letes etter lokale løsninger på transportbehovet. Dette kan skje ved at frivillige påtar seg en transporttjeneste når dette er mulig og tjenlig, eller ved at fellesrådet dekker utgiftene.

5. Kommunikasjon

5.1. Informasjon til foresatte

Skal barn og unge med særskilte behov få en reel mulighet til å delta i kirkens trosopplæring og konfirmasjonsundervisning, må foreldre eller barnas foresatte motta en tydelig og klar informasjon som viser at kirken vil møte alle barn og unge ut fra den enkeltes forutsetninger og legge til rette for at alle kan delta.

Kirken har et særskilt ansvar for å nå ut med informasjon som gjør at den enkelte får et reelt valg om deltakelse. Dette innebærer at lokalkirken må forsikre seg om at alle som har behov for individuell tilrettelegging, mottar denne informasjonen.

All generell informasjon som inviterer til deltakelse i trosopplæring og konfirmasjon, må tydelig vise at kirken legger til rette for at alle kan delta på en likeverdig måte ut i fra egne forutsetninger. Ofte vil denne generelle informasjonen ikke være tilstrekkelig. Foreldre som har barn og unge med særskilte behov vil som oftest trenge en egen informasjon som understreker alles rett til deltakelse.

Det handler i stor grad om relasjonsbygging med alle aktuelle aktører som møter de foresatte. (Helsestasjon, PP-tjenesten, habiliteringstjenesten, skolen). Disse kan viderefremme informasjon fra menigheten. Samtidig handler det om å bruke alle informasjonskanaler en har tilgjengelig; menighetsblad, hjemmeside, informasjon om gudstjenester osv. Besteforeldre og naboer er også gode informanter. Dette må med andre ord snakkes om i menigheten og i lokalsamfunnet.

Det er utarbeidet et eget informasjonsskriv beregnet for foreldre/foresatte som har barn og unge med særskilte behov. Informasjonsskrivet kan lastes ned fra www.deltakelse.no. Den lokale menigheten kan legge inn sine opplysninger bak i informasjonsskrivet.

5.2. Informasjonsstrategi

For å sikre at informasjonen blir mottatt, anbefales det at lokalmenigheten utarbeider en kommunikasjonsstrategi som viser hvordan den kan nå ut med informasjonen via de forskjellige kanaler og media. Lokale forhold vil være avgjørende for hvilken strategi som er tjenlig. Samarbeid mellom menigheter innen samme kommune/bydel vil ofte være en fordel. I kommunikasjonsstrategien må samhandlingen med de offentlige instansene være en viktig del. Flere menigheter har gode erfaringer med å samarbeide med PP-tjeneste, helsestasjon og skole. Se www.deltakelse.no for oversikt over mulige samarbeidspartnere.

5.3. Kartlegging av behov

En forutsetning for at kirken skal kunne gi barn og unge en individuelt tilpasset tros- og konfirmasjonsundervisning, er at en er kjent med de individuelle behovene. En kartlegging foretatt i nødvendig tid på forhånd, ligger som et premiss for deltakelse og er utgangspunktet for tilførsel av ressurstilgang og hjelpetiltak.

5.3.1. Kartleggingsprosessen

Kartlegging av ressursbehovene handler både om respekt for dem som har behovene og om respekt for undervisningspersonalet. Plan for trosopplæring *Gud gir – vi deler* legger opp til at en slik kartlegging er en del av menighetens planarbeid. At menigheten kartlegger hvem som tilhører menighetens mangfoldige vi, hva som kjennetegner situasjonen til barn og unge i menigheten og hvem som har behov for særskilt tilrettelegging er grunnleggende, se s.7 og 29 i planen.

Uten en kartlegging vil det være umulig for kirken å oppfylle sine forpliktelser om en individuelt tilpasset opplæring. Dermed kan enkelte fratas muligheten til å være med i trosopplæringen. Når barn og unge med særskilte behov deltar, men ikke får det de trenger for å være med på en likeverdig måte, kan det skape uro i fellesskapet og en vanskelig arbeidssituasjon for de ansatte.

5.3.2. Samarbeid om kartleggingen

Samarbeid med foresatte er helt avgjørende for at den lokale kirke kan gjennomføre en forsvarlig kartlegging av behovene. Kartleggingen vil alltid være et samspill mellom foreldre/foresatte og menigheten. Foreldre/foresatte har et særskilt ansvar for å gjøre de ansvarlige for tros- og konfirmasjonsopplæringen kjent med de behovene som deres barn og unge har, for at de kan få en tilpasset opplæring når det er behov for det.

Det vil normalt være ansatte med ansvar for trosopplæringen som i praksis er ansvarlig for at kartleggingen finner sted. Kartleggingen må innarbeides som en vanlig del av trosopplæringen. I oppstarten vil menigheten ha behov for å sette av ekstra tid til kartlegging. Etter hvert som dette blir en naturlig rutine i arbeidet, skapes det også større grad av forutsigbarhet. Når en har kartlagt individuelle behov fra barna er små og fulgt dem opp i trosopplæringen, vil en i stor grad ha oversikt over hvilke behov som kommer etter hvert som barna blir eldre.

PP-tjenesten i kommunen og habiliteringstjenesten (underlagt helseforetakene), vil vanligvis ha oversikt over hvilke individuelle behov for bistand og tilrettelegging den enkelte har. Regelverket er slik at foreldre/foresatt kan gi kirkelig ansatte tillatelse til å samhandle med PP-tjenesten/habiliteringstjenesten for å få en oversikt over hvilke ressurser den enkelte har behov for. Foresatte/foreldre kan også gi tillatelse til samhandling med barnehage og skole, jf. også rundskriv I – 5/2007 *Aktiv omsorg* og rundskriv I – 6/2009 *Rett til egen tros- og livssynsutøvelse*.

Ordningen med Individuell plan (IP) er innført som et virkemiddel for å kunne gi et bedre tilbud til tjenestemottakere med behov for langvarige, koordinerte helse- og/eller sosialtjenester, se Individuell plan 2010 – *Veileder til forskrift om individuell plan*. Planen skal beskrive tjenestemottakers behov og ønsker. Gjennom IP utfordres det til samarbeid med tjenesteyter, hvor også tros- og livssynssamfunn er aktuelle samarbeidspartnere.

5.3.3. Prosedyren ved søknad om personlig assistanse

I praksis kan personlig assistanse i konfirmasjonstiden og trosopplæringen organiseres innenfor to hovedmodeller:

- ved individuell assistanse (en til en)
- ved at flere deler på personlig assistanse

Ved behov for personlig assistanse er det de foresatte, i sam-arbeid med kirkelig fellesråd, som henvender seg til kommunen om dette. Det er konfirmanten og dennes foresatte, og ikke kirkelig fellesråd, som skal stå som søker.

Kirkelig fellesråd (ved konfirmantansvarlig/ansvarlig trosopplæringen) bistår ved behov de foresatte med å søke kommunen om personlig assistanse, sikrer at søknad sendes og følger opp kontakten med kommunen. Når flere kan dele på personlig assistanse, utredes dette i et samarbeid mellom foresatte, kirkelig fellesråd og kommunen.

Normalt vil en kunne utrede behov for personlig assistanse i god tid før oppstart. Samtidig hender det ofte at behov for personlig assistanse også viser seg etter at undervisningen har startet. Her er det viktig at det i dialogen med kommunen legges opp til smidige ordninger.

5.3.4. Behandling av sensitive opplysninger

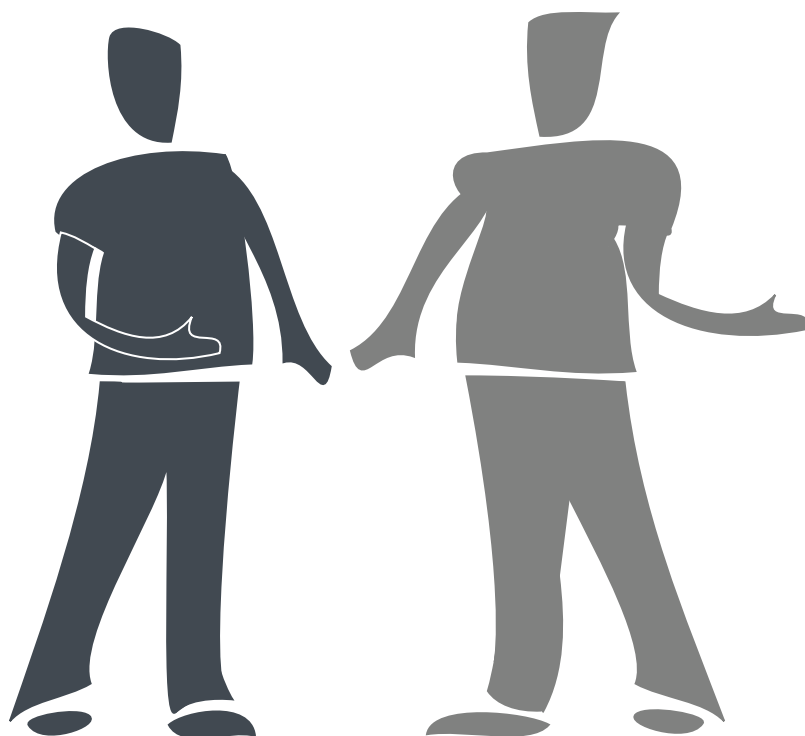
Skal menighetene kunne legge til rette for individuelle behov, vil den også ha behov for å innhente og lagre personopplysninger av sensitiv karakter. Lovverket er slik at sensitive opplysninger som lagres elektronisk på menighetskontorene, er underlagt personopplysningsloven. Det er derfor nødvendig for menighetene å kjenne til regelverket som regulerer håndteringen av sensitive personopplysninger, jf. lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven). Hele loven kan hentes ut fra www.lovdata.no.

Før sensitive opplysninger registreres, må det alltid gis samtykke fra foresatte når personen det gjelder er under 18

år, jf. § 9 a. Et barn kan i enkelte tilfeller samtykke selv fra 15 - 16 års alderen. Det må da gjøres en konkret vurdering, se § 8 og 9.

Det stilles også strenge krav til behandling av de registrerte opplysninger, jf. § 11. I forbindelse med registrering av nødvendige opplysninger om konfirmantene, er menigheten derimot fritatt fra regelen om å søke om konsesjon og meldeplikt ut fra § 7 – 15 i forskriften til personalopplysningsloven.

6. Kunnskap

6.1. Behov

Behovene for tilrettelegging er mange. Nedenfor er det listet opp noen eksempler på hvilke utfordringer trosopplæringsmedarbeidere og konfirmantlærere kan møte, og som de må forholde seg til:

- Fysisk funksjonshemming
- Blind/svaksynt
- Nevropsykiatriske funksjonshindringer (ADHD, ADD, Autisme, Asperger, Tourette)
- Døv/hørselshemmet
- Utviklingshemming
- Multihandikap
- Lese- og skrivevansker
- Epilepsi
- Diabetes
- Astma
- Allergi
- Atferdsvansker

6.2. Kompetanse

Det forventes ikke at kirkelig ansatte er spesialister på alle diagnoser og alle typer særskilte behov. Først og fremst må den enkelte medarbeider bli kjent med den enkelte dette gjelder. Kunnskapen foreldrene sitter inne med er også helt grunnleggende. Foreldrene kan, som nevnt ovenfor, gi tilrettelegging til at kirkens medarbeidere kan innhente veiledning fra konfirmantens lærer, fra kommunens PP-tjeneste og/eller fra habiliteringstjenesten.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (ofte forkortet PPT eller PP-tjenesten) er en kommunal eller fylkeskommunal rådgivende tjeneste som fungerer som sakkyndig instans i spørsmål om barn, ungdom og voksnes opplærings situasjon og behov for spesialundervisning.

Habiliteringstjenesten for barn og unge er organisert under helseforetakene og har ansvar for å gi tverrfaglige spesialisthelsetjenester til barn og unge med nedsatt funksjonsevne og/eller kronisk sykdom i aldersgruppen 0 til 18 år.

Nettstedene til de forskjellige interesseorganisasjoner vil gi god kunnskap om de forskjellige diagnosene. Nettstedet til Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) www.ffe.no og Samarbeidsforum for funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO) www.safo.no har linker til de fleste organisasjonene. Mange av organisasjonene har en «like-mannsordning». Dette er mennesker som er kurset innenfor en bestemt diagnose, for å kunne veilede andre i samme situasjon, deres pårørende og andre som har behov for denne innsikten. De forskjellige organisasjonene har oversikt over likemenn i sin organisasjon.

Flere bispedømmer har også en egen integreringskonsulent som kan kontaktes for veiledning (Oslo, Borg, Agder og Telemark, Stavanger, Bjørgvin og Nord- og Sør Hålogaland). Ved behov kan integreringskonsulenten være behjelpelig med å arrangere lokale fagdager for å gi kunnskap og kjennskap ut fra de behov lokalmenigheten har.

7. Litteraturliste

Anbefalt grunnlitteratur:

- Bildøy, Jostein: *EgOg, konfirmantopplæring for multi funksjonshemmede*. IKO. Oslo 2011.
- Dahle, Sølvi og Torgauten, Tor Ivar: *Utviklingshemning og tros- og livssynsutøvelse. Rettigheter og tilrettelegging*. Universitetsforlaget. Oslo 2010.
- Rasmussen, Rune: *Se smak og kjenn. Tilrettelagt konfirmantopplegg med bakgrunns- og metodestoff*. IKO. Oslo 2006
- Torgauten, Tor Ivar: Inkludering. (Tema nr. 11.). OM – heftene -*Veiledning til trosopplæreren*. (Lastes ned gratis fra nettutgave)
- Torgauten, Tor Ivar: *I samme Fellesskap, Håndbok for inkluderende konfirmanttid*. IKO. Oslo 2009.

Lovverk:

- LOV 1999-05-21 nr 30: Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).
- LOV 2008-06-20 nr 42: Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven)
- LOV 2011-06-24 nr 30: Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven)

Rundskriv:

Rundskriv I – 5/2007.

Aktiv omsorg

Rundskriv I – 6/2009.

*Rett til egen tros- og livssynsut-
øvelse.*

Planverk:

*Plan for trosopplæring
Gud gir – vi deler.*

Kirkerådet, Den norske kirke 2010.
Kan lastes ned fra [www.kirken.no/
storstavalt](http://www.kirken.no/storstavalt). Bestilles fra [materiell@
kirken.no](mailto:materiell@kirken.no)

Plan for diakoni.

Kirkerådet, Den norske kirke 2008.
Kan lastes ned fra www.kirken.no.
Bestilles fra [materieill@kirken.no](mailto:materiell@kirken.no)

Hvordan kan kirkelige og offentlige instanser bidra til en inkluderende trosopplæring med like muligheter for deltagelse? Den norske kirke er forpliktet til å gi barn og unge like muligheter for deltagelse i trosopplæring og konfirmasjon. I møte med barns og ungdoms ulike forutsetninger og sårbarhet, utfordres både våre holdninger og kunnskap. I dette heftet pekes det på overordnede verdier og premisser i møte med barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse. Samtidig omtales konkrete spørsmål om rettigheter, plikter og ansvarsforhold. Heftet skal hjelpe til for å realisere visjonen om reell deltagelse slik at barn og unge er inkludert i menigheten på egne forutsetninger.

www.ka.no
ka@ka.no
Tlf. 23 08 14 00

www.kirken.no
post.kirkeradet@kirken.no
Tlf. 23 08 12 00